

UNDERVISNINGS
MINISTERIET
STYRELSEN FOR
UNDERVISNING OG KVALITET

Formål og frihed

Fem pejlemærker for Fælles Mål i folkeskolen

Rådgivningsgruppen for Fælles Mål
Juni 2018

Formål og frihed

Fem pejlemærker for Fælles Mål i folkeskolen

Rådgivningsgruppen for Fælles Mål, juni 2018

Layout: Presse- og Kommunikationssekretariatet,
Undervisningsministeriet

Fotograf: Leitorp+Vadskær, Ulrik Jantzen, Jacob
Dall

ISBN nr.:978-87-603-3179-4 (trykt udgave)

ISBN nr.:978-87-603-3178-7 (webudgave)

© Undervisningsministeriet, juni 2018

Formål og frihed

Fem pejlemærker for Fælles Mål i folkeskolen

Rådgivningsgruppen for Fælles Mål
Juni 2018

Indhold

Forord	7
Pejlemærke 1: Færre bindinger skal give øget lokal og didaktisk frihed til skoler	10
Pejlemærke 2: Vejledningen skal forankres i folkeskolens formål	12
Pejlemærke 3: Undervisningens tilrettelæggelse ud fra folkeskoleloven	15
Pejlemærke 4: Faglige mål som central didaktisk kategori	17
Pejlemærke 5: Styrkelse af den professionelle dømmekraft	19
Bilag	21

Forord

Skolen er en væsentlig samfundsinstitution, hvis formål er at bidrage til kommende generationers dannelse og uddannelse. Heri ligger en central samfundsmæssig, folkelig og politisk opgave. Det er derfor legitimt, at der fra politiske beslutningstageres side stilles faglige krav til skolens undervisning, således at denne lever op til sine formål. Samtidig kan skolen kun løse sin opgave, hvis der er forståelse for og en respekt om den fagprofessionelle dømmekraft, som hverdagens mange valg uundgåeligt hviler på.

Skolens rammebestemmelser og forankring

I folkeskoleloven definerer formålsparagraffen det overordnede sigte med at holde skole (jf. pejlemærke 2). Kravene kommer også til udtryk i folkeskolelovens bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse (jf. pejlemærke 3) og i bekendtgørelsen om Fælles Mål, som fastlægger de faglige og indholdsmæssige krav, der fra politisk side stilles til undervisningen af skolens elever (jf. folkeskolelovens § 10). De politiske krav kommer desuden til udtryk i løbende prioriteringer på nationalt eller kommunalt niveau (fx de nationale mål med skolereformen).

Folkeskolen er lokalt forankret. Inden for rammerne af folkeskolelovgivningen og nationale politiske prioriteringer fastlægger kommunalbestyrelsen mål og rammer for den lokale folkeskole. Den enkelte skoleleder har inden for disse rammer og skolebestyrelsens beslutninger ansvaret for undervisningens kvalitet, organisering og tilrettelæggelse. Skolen skal samarbejde med elever og forældre om at leve op til formålet (folkeskolelovens § 2, stk. 2 og 3).

Demokratisk dialog og respekt om folkeskolen

Rådgivningsgruppen for Fælles Mål har ønsket at igangsætte en åben og involverende dialog på skoleområdet, der kan skabe en fælles forpligtelse i forhold til folkeskolens formål og kvaliteten i undervisningen. Det har afspejlet sig i, at en række eksterne ressourcepersoner er blevet inviteret til at kvalificere de temaer, som Rådgivningsgruppen har behandlet på møderne (se bilag 2). Der har desuden været afholdt en række arrangementer, hvor lærere, ledere, kommunale medarbejdere og ledere samt ansatte på professionshøjskoler og universiteter har haft mulighed for at komme med anbefalinger til arbejdet. En væsentlig diskussion i Rådgivningsgruppen har været, hvordan lempelsen kan give et øget råderum for de professionelle, samt hvordan der kan skabes en fornyet respekt om skolen og de fagprofessionelles arbejde. Øget respekt forudsætter stærke fagprofessionelle, der kan kvalificere didaktisk begrundede valg af mål, indhold og metoder. De fagprofessionelle skal kunne begrunde deres virke udadtil. Hvis man som fagprofessionel vælger ikke længere at tilrettelægge sin undervisning med udgangspunkt i færdigheds- og vidensmålene, må man tage stilling til, hvordan kompetencemålene alternativt kan opfyldes, og hvordan færdigheds- og vidensområderne skal behandles, ligesom man skal kunne begrunde sine indholdsvalg. Hvorfor skal 4. klasse lære om FN's Børnekonvention – hvorfor ikke? Forventninger til elevernes læring på baggrund af bestemte valg angående undervisningen skal således kunne begrundes.

Skolen kan kun løse sin opgave, hvis der er en bred forståelse for og en respekt om den fagprofessionelle dømmekraft, som hverdagens mange valg uundgåeligt hviler på.

Fagprofessionel dømmekraft fordrer et råderum, som med lempelsen af bindingerne i Fælles Mål er blevet udvidet. De overordnede forventninger til elevernes faglige, personlige og sociale læreprocesser og udvikling er uændrede.

Ministeriets fremtidige vejledning bør afspejle, at opgaveløsningen på en skole er et fælles anliggende for ledelse og medarbejdere i dialog med kommunale forvaltninger og politikere. En styrket profession forudsætter også stærke leder-, pædagog- og læreruddannelser og en opmærksomhed på, hvordan forskellige typer af viden om og erfaringer med skolens praksis fortsat udvikles, formidles og anvendes. Her spiller de lokale skoleledelser, kommunerne, de faglige foreninger, professionshøjskolerne og universiteterne naturligvis en rolle.

Baggrunden for Rådgivningsgruppens arbejde

Folkeskoleforligskredsen blev i juni 2017 enige om at løsne bindingerne i Fælles Mål. Med aftalen fastholdes de 215 kompetencemål for, hvad eleverne skal kunne, og de tilhørende færdigheds- og vidensområder og opmærksomhedspunkter, mens de 3.170 underliggende færdigheds- og vidensmål er gjort vejledende. De overordnede mål for, hvad eleverne skal kunne i fagene, er således de samme, men med en øget lokal frihed til at planlægge, hvordan man når dertil. De nye regler er trådt i kraft i december 2017. Undervisningsminister Merete Riisager har i efteråret 2017 nedsat en rådgivningsgruppe med lærere, ledere, videnspersoner og repræsentanter fra Danmarks Lærerforening, Kommunernes Landsforening, Børne- og Kulturchefforeningen samt Skolelederforeningen (se kommissoriet i bilag 1).

Pejlemærker

Denne publikation formidler de fem pejlemærker for Undervisningsministeriets vejledning, som Rådgivningsgruppen er nået frem til. Vi har valgt at formulere vores overordnede anbefalinger som pejlemærker, fordi vi har ønsket at give alle skolens aktører nogle punkter, de kan tage pejling af og orientere sig efter i samtalen og samarbejdet om folkeskolen. Pejlemærkerne vedrører øget lokal frihed, folkeskolens formål, undervisningens tilrettelæggelse, betydningen af faglige mål og den professionelle dømmekraft. De tre første udspringer direkte af kommissoriet, mens de to sidste pejlemærker har vist sig som centrale temaer i vores drøftelser. Det har vist sig nødvendigt at kvalificere målbegrebet didaktisk og at pege på sammenhængen mellem øget lokal frihed og styrkelsen af den professionelle dømmekraft. Arbejdsgruppen vedrørende læringsplatforme har formuleret et sæt af anbefalinger, som skal ses i lyset af pejlemærkerne: uvm.dk/fm_raadgivningsgruppen.

Ud over pejlemærkerne har Rådgivningsgruppen givet en række mere specifikke anbefalinger vedrørende udarbejdelsen af nye læseplaner og undervisningsvejledninger for fagene samt opbygningen af Fælles Mål 2019 (se bilag 3).

Rådgivningsgruppen

Formand Lene Tanggaard Pedersen

(udpeget af ministeren)

Professor, ph.d.

Aalborg Universitet

Søren Madsen

(udpeget af Danmarks Lærerforening)

Lærer

Kastrupgårdsskolen, Tårnby Kommune

Helle Bjerg

(udpeget af Skolelederforeningen)

Pædagogisk leder, ph.d.

Skolen på Grundtvigsvej, Frederiksberg Kommune

Vibeke Post Madsen

(Børne- og Kulturchefforeningen)

Chef for Center for Undervisning og Tværgående

Ungeindsats

Frederikshavn Kommune

Mette Frederiksen

(udpeget af ministeren)

Lærer

Syvtjernes skolen, Værløse Kommune

Jeanette Sjøberg

(Danmarks Lærerforening)

Formand for Undervisningsudvalget

Danmarks Lærerforening

Gitte Grabov

(udpeget af Danmarks Lærerforening)

Lærer

Baltorpskolen, Ballerup Kommune

Keld Skovmand

(udpeget af ministeren)

Lektor, ph.d.

University College Lillebælt

Thomas Illum Hansen

(udpeget af ministeren)

Forskningschef og docent, Ph.d.

University College Lillebælt

Søren Teglskov

(Skolelederforeningen)

Konsulent

Skolelederforeningen

Thomas Kaas

(udpeget af Danmarks Lærerforening)

Lektor og ph.d.-stipendiat

Professionshøjskolen Storkøbenhavn og DPU

Peter Pannula Toft

(Kommunernes Landsforening)

Kontorchef for Børn og Folkeskole

Kommunernes Landsforening

Nanna Lohman

(udpeget af Skolelederforeningen)

Skoleleder på Holluf Pile Skole, Odense Kommune

Pr. 1. marts 2018 skolechef i Svendborg Kommune

Lise Tingleff Nielsen

(udpeget af Kommunernes Landsforening)

Områdechef, ph.d.

Danmarks Evalueringsinstitut

Færre bindinger skal give øget lokal og didaktisk frihed til skoler

Detailstyringen af de fagprofessionelles didaktiske valg via færdigheds- og vidensmål er fjernet. Nu lægges der vægt på, at god undervisning kan antage forskellige former, og at de fagprofessionelle skal have frihed til at kvalificere og træffe deres didaktiske valg. Friheden ændrer ikke på forventningerne til eleverne og til folkeskolen, men forpligter i forhold den fælles samtale om undervisningens tilrettelæggelse. Friheden indebærer heller ikke en begrænsning af skoleleders og kommuners ret til at lede, men ledelsesretten bør tage afsæt i et princip om styrket lokal dialog og mindre central styring. Der er ikke en modsætning mellem kvalitet og frihed, men skabelsen af kvalitet forudsætter tydelighed om forholdet mellem forpligtende rammer og de fagprofessionelles råderum.

Frihed er altid både en frihed fra og en frihed til noget. Frihed er i forhold til Fælles Mål en frihed fra at skulle opfylde færdigheds- og vidensmål og nedbryde dem i læringsmål, eleverne skal opfylde via tegn på læring. Frihed er en frihed til at udfylde færdigheds- og vidensområder på den mest meningsfulde måde. Rammen er folkeskolelovens og bekendtgørelsens bestemmelser samt de aktuelle nationale mål for folkeskolen. Udgangspunktet er de fagprofessionelles dømmekraft.

I Danmark har vi en lang tradition for, at beslutninger om undervisningens tilrettelæggelse varetages af de fagprofessionelle, enten individuelt eller i skolens faglige fællesskaber. Det gælder valg af undervisnings- og arbejdsformer, metoder, indhold og læremidler (jf. § 18). De senere år har mange skoler desuden søgt at styrke det fagprofessionelle samarbejde med udgangspunkt i fælles tilgange til

pædagogisk praksis, den enkelte skole og i nogle tilfælde på tværs af skolerne i kommunen. Fælles Mål fra 2014 og implementeringen af Fælles Mål via blandt andet læringsplatformene blev af mange fagprofessionelle opfattet som en begrænsning af deres metodiske frihed. Fælles Mål blev ud over at være faglige standarder i undervisningen også lanceret som en bestemt tilgang til undervisningen: "læringsmålstyret undervisning". Denne tilgang blev i høj grad understøttet af læringsplatformene. Som faglig standard gav Fælles Mål mange steder anledning til at styrke det fælles sprog og det fagprofessionelle samarbejde.

Den politiske intention med den nylige ændring af folkeskolelovens bestemmelser om Fælles Mål er at opgive detailstyringen af de fagprofessionelles didaktiske valg via færdigheds- og vidensmål og tilhørende læringsmål. De fagprofessionelle skal tilrettelægge undervisningen inden

for rammerne af folkeskoleloven, fagformålene, kompetencemålene og færdigheds- og vidensområderne og tage hensyn til de enkelte elevers behov og forudsætninger (§ 18).

Lempelsen af Fælles Mål giver et grundlag for at genetablere og synliggøre de fagprofessionelles faglige råderum. Deres faglige ekspertise og didaktiske fantasi bør i højere grad frisættes med loven og bekendtgørelsen som forpligtende ramme. De fagprofessionelle skal have mulighed for at vælge mellem forskellige didaktiske tilgange og tilbydes forskellige planlægningsværktøjer. Friheden forudsætter stærke fagprofessionelle, der kan kvalificere og begrunde deres didaktiske valg. De fagprofessionelle skal samtidig kunne begrunde deres skoles virke udadtil. Der er ikke ændret på de politiske forventninger til eleverne og til folkeskolen. Den øgede lokale frihed til at tilrettelægge undervisningen betyder heller ikke, at skoleleders og kommuners ledelsesret er begrænset. Det er dog Rådgivningsgruppens anbefaling, at ledelsesretten tager afsæt i et princip om styrket lokal dialog og mindre central styring. Målstyringen var tænkt som et redskab til at højne kvaliteten i folkeskolens undervisning. Færre bindende mål betyder ikke, at denne ambition er ændret, men midlerne er nu nogle andre. Ambitionen er, at kvalitet udvikles og opnås ved, at skolens ansatte bringer deres faglighed

i spil – ikke ved at de holdes i et stramt styringsgreb. Der er ikke en modsætning mellem kvalitet og frihed. Kvalitet forudsætter frihed, men også forpligtende rammer, som friheden kan udfolde sig inden for.

Konsekvenser for Undervisningsministeriets vejledning

- Undervisningsministeriets inspirations- og vejledningsmateriale bør tydeliggøre muligheden for forskellige tilgange til undervisningen. Den fremtidige vejledning bør understøtte og eksemplificere forskellige måder, hvorpå kompetencemål og færdigheds- og vidensområder kan bruges i undervisernes arbejde med at tilrettelægge deres undervisning, og forskellige måder, hvorpå valg af mål, indhold og arbejdsformer kan afspejle folkeskolens formål.
- Ministeriet bør tilbyde inspiration og redskaber til dialog og refleksion lokalt i kommunerne og på skolerne for at understøtte, at lempelsen af bindingerne i Fælles Mål får positiv betydning for praksis. Inspirationen kan blandt andet komme fra forskning og udviklingsarbejde, som fagprofessionelle har været involveret i og har taget et aktivt medansvar for. Inspirationen kan tage form af eksempler på faglige indholdsvalg og formulering af mål i tilknytning hertil.

Vejledningen skal forankres i folkeskolens formål

Undervisningsministeriets vejledning skal understøtte undervisernes arbejde med at indfri folkeskolens formål ud fra lovens bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse, jf. Rådgivningsgruppens kommissorium. Formålet indfries ikke via bestemte metoder eller former i afgrænsede sekvenser, men skal udgøre horisonten for tilrettelæggelse, gennemførelse og evaluering af undervisningen i folkeskolen. Formålet er noget, kommunerne, skolerne og de fagprofessionelle skal arbejde op imod, ikke noget, der nås én gang for alle.

Et formål er udtryk for den overordnede hensigt med en aktivitet – det, man holder sig for øje, når man udfører den. Formålet for folkeskolen formulerer de grundlæggende forestillinger om, hvilken slags mennesker og borgere, vi ønsker, der skal komme ud af folkeskolen. Vi ønsker mennesker, der er alsidigt dannede, ansvarlige, vidende og handlekraftige. Vi ønsker demokratiske medborgere, der er frie, fornuftige, fantasifulde og forpligtede. Disse ønsker skal afspejle sig i de fagprofessionelles overvejelser vedrørende undervisningens tilrettelæggelse.

Grundlaget for skolens virke er folkeskoleloven. Formålsparagraffen er central, fordi den ikke blot formulerer skolens værdigrundlag, men er "samfundets trosbekendelse til fælles værdier", som den tidligere socialdemokratiske undervisningsminister Knud Heinesen udtrykte det. Folkeskolens formål er således det eneste sted, hvor samfundets værdier udtrykkes i en koncentreret form, og skolen er det sted, hvor de fælles værdier føres videre og diskuteres kritisk. Enhver ny generation må genfortolke det fælles værdigrundlag.

De fælles værdier blev med 1975-loven "åndsfrihed og demokrati", som tilføjedes "ligeværd" i 1993. Betydningen af værdierne er åben for flere mulige fortolkninger, og der foreligger ingen forskrifter for, hvordan en undervisning, der baserer sig på disse værdier, ser ud. Det er ikke givet, hvad åndsfrihed, ligeværd og demokrati betyder. Værdierne lever – på bedste demokratiske vis – af, at der ikke findes et fortolkningsmonopol. Der foreligger ingen definitive definitioner af, hvad værdierne betyder i og for skolens praksis.

Skolens formål lader sig ikke instrumentalisere, og indfrielsen af det beror ikke på særlige undervisningsformer, men på de fagprofessionelles dømmekraft. Hver ny generation må forme sin egen forståelse af samfundets grundlæggende værdier for således at kunne bære skole og samfund videre. Skolens formål er ikke fastsat én gang for alle. Det er heller ikke udtømt med, hvad der står i formålsparagraffen, fordi skolens formål ikke begrænser sig til loven, men løbende er til forhandling alle de steder, hvor vi diskuterer, hvad vi holder skole for.

Samfundets grundlæggende værdier sætter ikke alene horisonten for skolens opgave, men udtrykker også den grundlæggende kvalitet i skolen, jf. folkeskolelovens § 2, stk. 2, der taler om "undervisningens kvalitet i henhold til folkeskolens formål". Det er i henhold til loven "den enkelte skoles leder", der har ansvaret herfor.

Formålet rækker ud over at give eleverne de kompetencer, som Fælles Mål sætter mål for. Skolens og fagenes formål formulerer de overordnede intentioner med elevens dannelse, som kompetencemålene skal ses i lyset af. Opfyldelsen af kompetencemål er ikke ensbetydende med, at folkeskolens formål automatisk indfries. Skolens formål rummer fordringer, der er mere ambitiøse og vidtgående, end kompetencemålene er. Fx er elevernes "forståelse", "stillingtagen" og "ansvar", som omtales i formålet, ikke blot kompetencer og heller ikke noget, der nødvendigvis udvikles via kompetencemål.

Demokratisk dannelse er ikke noget, eleverne én gang for alle kan og skal udvikle. Der skal ikke kun undervises i demokrati, men også *med* og *til* demokrati. Eleverne skal ikke blot være kompetente demokrater, men også ansvarlige, forpligtede medborgere og frie, myndige mennesker. Dette forudsætter kritisk stillingtagen på et oplyst grundlag, viljen til at aktivt tage del i demokratiet og evnen til at tage ansvaret for sit eget liv og udkomme. Det kommer ikke ud af kompetencemål alene.

Med lempelsen af bindingerne i Fælles Mål er færdigheds- og vidensområderne det laveste bindende niveau. Inden for disse områder kan lærerne selv formulere mål og vælge indhold og arbejdsformer, der tilgodeser både fagets og skolens formål.

Folkeskolens formål angiver, at eleverne skal forberedes til videre uddannelse og gives lyst til at lære mere, hvilket fordrer, at de er grundlæggende nysgerrige. Den reflekterede tilegnelse af de grundlæggende værdier forudsætter en fortrolighed med dansk kultur og historie, men også en evne til at perspektivere det kendte til det fremmede i et globaliseret samfund.

Skolen er en kulturinstitution, der formidler traditioner og viden til kommende generationer af ansvarlige, demokratiske medborgere og frie, myndige mennesker. Samtidig uddanner skolen. Således skal eleverne tilegne sig kundskaber og færdigheder, der giver grundlag for, at de kan selv kan uddanne sig videre.

Det ligger i det moderne dannelsesbegreb, at barnet ikke bør formes til et bestemt formål, men er sit eget. Barnet er altid underlagt forskellige former for tvang, men målet er at gøre barnet frit og i stand til selv at forme sit liv og bidrage til den fælles fremtid. Derfor kan ét aspekt af skolens formål aldrig gøres enerådende eller anskues isoleret. Alle aspekter af elevens udvikling skal dyrkes og udfordres i skolens undervisning. Elevernes alsidige dannelse fordrer en varieret undervisning.

Konsekvenser for Undervisningsministeriets vejledning

- Læseplanerne, undervisningsvejledningerne til fagene og de almene vejledninger skal afspejle folkeskolens formål klarere, end det aktuelt er tilfældet, uden at pålægge lærerne nye snærende bånd. Det skal tydeliggøres, hvordan undervisningen i fagene kan bidrage til at danne eleverne i overensstemmelse med formålets fordringer. Hvordan kan man som lærer fx bidrage til, at eleverne ikke blot udvikler erkendelse, men også fantasi og tillid til egne muligheder?
- Forbindelsen mellem folkeskolens formål og Fælles Mål skal tydeliggøres. Det indebærer, at vejledningen i udmøntningen af de bindende bestemmelser for fagene skal knytte an til de begreber og værdier, der er formuleret i formålsparagraffen. Det gælder "oplevelse, fordybelse og virkelyst" og "åndsfrihed, ligeværd og demokrati" som de måske mest centrale. De tre første begreber forpligter i forhold til undervisningen, fordi de vedrører arbejdsmetoder og rammer. Eleverne skal have mulighed for at opleve og fordybe sig i fagene. Derved skal de udvikle deres fantasi og lysten til at virke.
- Åndsfrihed, ligeværd og demokrati afspejles i forhold til omgangsformer og relationer, men peger også ind i undervisningen, hvor ånden via arbejdet med fagene

og det faglige indhold skal gøres fri, og samtalen skal være ligeværdig med respekt for forskellige holdninger.

- Vejledningen skal gerne give billeder af, hvordan dette kan ske. Det kan fx være ved hjælp af eksempler på opgavetyper, som kræver personlig og kritisk stillingtagen til spørgsmål, der ikke gives noget enkelt og endeligt svar på. Det kan også ske ved at tydeliggøre oplevelsesdimensionen i et undervisningsforløb

og de faglige fordybelsesmuligheder, det giver.

- Vejledningen bør give eksempler på, hvordan undervisningen kan levendegøre formålets forestillinger om, hvilken slags borgere og mennesker der skal komme ud af folkeskolen. Undervisningen må altid foregå med en bevidsthed om formålet, uden at det i hver undervisningstime eller i hvert forløb skal være tydeligt repræsenteret.

Undervisningens tilrettelæggelse ud fra folkeskoleloven

I tilrettelæggelsen af undervisningen skal mål ses i sammenhæng med andre didaktiske kategorier og afsæt. Mål kan i sig selv hverken være styrende for tilrettelæggelsen eller gennemførelsen af undervisningen. At lægge god undervisning til rette indbefatter en række væsentlige didaktiske kategorier ud over mål. Folkeskoleloven peger på indhold, undervisnings- og arbejdsformer samt metoder, som alle skal ses i lyset af folkeskolens formål. Desuden skal undervisningen tilrettelægges ud fra den enkelte elevs behov og forudsætninger og ske i et samarbejde mellem de fagprofessionelle og eleverne.

Folkeskoleloven stiller en række krav til undervisningens tilrettelæggelse. Fælles Mål er som ramme for de fagprofessionelles planlægningsarbejde underlagt lovens centrale bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse. Undervisningens tilrettelæggelse vedrører alt arbejde, der går forud for selve undervisningen, og som ligger til grund for evalueringen af den. Tilrettelæggelsen omfatter både den langsigtede og den mere detaljerede planlægning.

I lov om folkeskolen er det først og fremmest indholdet, der lægges til rette (§ 5), men tilrettelæggelsen omfatter også undervisnings- og arbejdsformer, metoder og valg af læremidler (§ 18, stk. 4). Undervisningen skal desuden tilrettelægges ud fra færdigheds- og vidensområderne med støtte fra læseplanerne (§ 10, stk. 3). Endelig sker tilrettelæggelsen ud fra den løbende evaluering af elevernes udbytte af undervisningen (§ 13, stk. 2). Skolelederen har det overordnede ansvar for at fastlægge "undervisningens organisering og tilrettelæggelse" (§ 2, stk. 2).

Formålsparagraffen pålægger skolen at udvikle arbejdsformer og skabe rammer for oplevelse, fordybelse og virkelyst, så eleverne udvikler erkendelse og fantasi og får tillid til egne muligheder og baggrund for at tage stilling og handle. §5, stk. 1 stiller krav om, at indholdet i undervisningen skal vælges og tilrettelægges, så det giver eleverne mulighed for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge.

Undervisningen skal give eleverne mulighed for at tilegne sig de enkelte fags erkendelses- og samarbejdsformer, og "i vekselvirkning hermed skal eleverne have mulighed for at anvende og udbygge de tilegnede kundskaber og færdigheder gennem undervisningen i tværgående emner og problemstillinger. § 18, stk. 1 fastslår, at undervisningens tilrettelæggelse "i alle fag skal leve op til folkeskolens formål" og "mål for fag" ud fra et variationskrav, der modsvarer "den enkelte elevs behov og forudsætninger", og "så alle elever udvikler sig fagligt og alsidigt, herunder socialt, og trives i skolens faglige og sociale fællesskaber."

Undervisningen må således altid tilrettelægges under hensyntagen til de elever, den omfatter.

De senere års fokus på Fælles Mål og individuelle læringsmål, som blev styrende for tilrettelæggelsen og evalueringen af undervisningen, førte til, at skolens formål og lovens øvrige krav til undervisningens tilrettelæggelse i nogen grad blev overset. Fx har det forhold, at § 5 tager afsæt i udvælgelsen af indhold, været underbetonet. Således opererede den model, der blev lanceret i tilknytning til "læringsmålstyret undervisning", ikke med "indhold" eller "tema".

Mål er en central didaktisk kategori, men mål indgår i et dynamisk samspil med andre didaktiske kategorier i undervisningens tilrettelæggelse. Valg af mål hænger sammen med indhold, undervisnings- og arbejdsformer; metoder og aktiviteter, elevforudsætninger og evalueringsformer.

Konsekvenser for Undervisningsministeriets vejledning

- Undervisningsministeriets vejledningsmateriale bør i højere grad give vejledning om og inspiration til, hvordan folkeskolens krav om, at undervisningen skal give eleverne mulighed "for faglig fordybelse, overblik og oplevelse af sammenhænge" og "for at tilegne sig de enkelte fags erkendelses- og arbejdsformer", kan konkretiseres i forhold til alle skolens fag og obligatoriske emner. En solid fagdidaktisk forankring af de fagprofessionelles tilrettelæggelse af undervisningen indebærer, at mål, metoder og organisering spiller sammen med de konkrete sagsforhold, der gøres til indhold i undervisningen.
- Det indebærer, at ministeriets vejledningsmaterialer skal tilbyde en vejledende fortolkning af loven med henblik på at understøtte tilrettelæggelse, gennemførsel og evaluering af undervisning, der lever op til folkeskolens formål og lovens øvrige bestemmelser og giver konkrete bud på, hvordan valg af mål, indhold og aktiviteter knytter an til formålsparagraffen og lovens øvrige bestemmelser (se bilag 3).

Faglige mål som central didaktisk kategori

Med færre bindende mål bliver det afgørende, at de fagprofessionelle drøfter, hvordan og hvornår mål kan spille en rolle. Faglige mål er stadig centrale, men forskellige typer af mål tjener forskellige formål. I en varieret undervisning tjener de ideelt set alle skolens formål. Der skal igangsættes en ny og åben drøftelse af den betydning, som mål har i den konkrete tilrettelæggelse af undervisningen, og hvad forholdet er mellem skolens formål, fagformålene og de faglige mål med undervisningen samt målene for den enkelte elev (jf. elevplanen).

Mål i og for skolen kan og bør have mange forskellige former, retninger og tidshorisonter. Der kan være tale om faglige, strukturelle eller ressourcemæssige mål, mål for den enkelte elev, for undervisningen, for skolen eller for det samlede skolevæsen (som fx de tre nationale mål med folkeskolereformen). Nogle mål fremgår af Fælles Mål, mens andre mål er formuleret lokalt i en kommune, på en skole, i et fagteam eller af den enkelte fagprofessionelle.

Nogle mål er langsigtede og har overordnet dannelses- eller uddannelsesmæssig karakter (i det følgende kaldet formål), mens andre mål er kortsigtede og har en mere specifik og faglig karakter. De mål retter sig fx mod undervisningsforløb (faglige mål). Endvidere er nogle mål åbne, retningsgivende mestringsmål. De er velegnede til at rammesætte dybdelæring og et selvstændigt arbejde med indhold frem for at lukke sig om overfladelæring. Andre mål er lukkede og afgrænsede præstationsmål. De er velegnede til at målfastsætte træning eller til at formulere opmærksomhedspunkter for nødvendige kundskaber og færdigheder, jf. opmærksomhedspunkterne i Fælles Mål.

De forskellige typer af faglige mål tjener således mange formål, men som del af en varieret undervisning tjener de samlet set et overordnet formål, nemlig folkeskolens.

De specifikke faglige mål kan have flere funktioner – herunder:

- udgøre **konkrete pejlemærker i planlægningsarbejdet** i et undervisningsforløb,
- fungere som **navigationsredskaber i gennemførelse** af undervisning,
- anvendes som **referencepunkter i refleksion** over og udvikling af undervisning,
- tjene som **en ramme** for en løbende evaluering af og dialog med eleverne og deres forældre om elevernes læring i forhold til blandt andet elevplaner, nationale test og folkeskolens prøver.

Den flerdimensionelle brug af mål afspejler, at såvel undervisning som læring sjældent er en entydig, lineær proces. Undervisning udfoldes i en konkret situation og er blandt andet influeret af en række strukturelle forhold af

elevernes forudsætninger og deltagelse samt af lærernes erfaringer og konkrete pædagogiske og didaktiske kompetencer. Derfor hverken kan eller skal mål sikre den gode undervisning, men en didaktisk reflekteret og formålsbevidst brug af mål er afgørende for at få kvalitet i undervisningen.

Faglige mål som pejlemærker, navigationsredskaber og referencepunkter er således helt centrale i en undervisning, der, i overensstemmelse med Fælles Mål, er solidt forankret i en fagdidaktisk forståelse af målniveauernes dynamik i elevernes møde med det faglige stof, frem for en undervisning, der bygger på en antagelse om, at elever lærer, hvad der forventes af dem, alene ved at løse opgaver i et læremiddel. Den dynamiske brug af mål tager afsæt i, at undervisning er foranderlig, fordi den i væsentlig grad bygger på, at både lærere og elevers horisonter udvider sig løbende med den sociale interaktion og den faglige fordybelse i undervisningens indhold. Mål er således en central didaktisk kategori, som kan bidrage til at håndtere denne uforudsigelighed – og ad den vej understøtte lærernes arbejde i forbindelse med at skabe den bedst mulige undervisning.

Det er langt fra en enkel sag at anvende faglige mål på en hensigtsmæssig måde. Det er derfor vigtigt, at både vejledningsmateriale, læringsplatforme og de konkrete tilgange til mål i skolen afspejler, at didaktisk kvalificeret brug af mål ikke er en teknisk øvelse, men en kompleks praksis.

Konsekvenser for Undervisningsministeriets vejledning

- Undervisningsministeriets vejledning skal inspirere til didaktiske drøftelser i kommunen og på den enkelte skole af, hvordan mål som didaktisk kategori kan fungere mest hensigtsmæssigt i undervisningen og i tilrettelæggelsen af den.
- Vejledningen skal rumme cases og konkrete eksempler på anvendelsen af mål i undervisningen og i tilrettelæggelsen af den. Vejledningen skal vise, hvordan mål spiller sammen med didaktikkens øvrige centrale kategorier.
- Vejledningen skal ikke foreskrive konkrete udmøntninger af lærernes arbejde med faglige mål, men i stedet beskrive forskellige konkrete og realiserbare tilgange, der kan inspirere lærere til at udvikle og anvende faglige mål i tilrettelæggelsen, gennemførelsen og evalueringen af undervisningen og elevernes udbytte heraf.
- Vejledningen skal afspejle, hvordan mål kan anvendes hensigtsmæssigt og didaktisk velbegrundet på digitale platforme.

Styrkelse af den professionelle dømmekraft

Der er brug for rum til fornyet respekt om den professionelle dømmekraft. Det kan den øgede lokale frihed bidrage til. Øget frihed bør udmøntes i et forpligtende samarbejde mellem skolens parter (politikere, forvaltning, ledelse, lærere og pædagoger) om at udvikle handlerummet, hvori den professionelle dømmekraft udøves. Handlerummet fordrer fagprofessionelle, der kan begrunde valg og kvalificere praksis i henhold til professionelle normer, standarder og fælles viden, men også i forhold til politiske mål og rammer. De faglige og pædagogiske valg, der træffes i skolen, skal kunne begrundes af de fagprofessionelle over for kollegaer, ledelse, forældre og politikere.

Dømmekraft er evnen til at vurdere sikkert og rigtigt. Vi udøver vores professionelle dømmekraft i situationer, hvor der ikke foreligger nogen instruks for, hvad vi skal gøre, fordi situationen er kompleks og uforudsigelig. Her tyer vi i stedet til faglige skøn.

Skolens opgave er at omsætte det politiske opdrag til skolen i samarbejde med elever og forældre og med udgangspunkt i den enkelte elevs behov og forudsætninger. Der kan ikke opstilles detaljerede og standardiserede retningslinjer for, hvordan skolen skal løfte sin pædagogiske opgave. De fagprofessionelle og lederne må derfor i kraft af deres faglige og personlige dømmekraft vurdere, hvordan skolen bedst lever op til de formål, mål og rammer, der gælder for skolen.

Styrkelse af den professionelle dømmekraft handler om den gensidige forpligtelse blandt skolens parter til at skabe rum og rammer for, at de professionelle i skolen – lærere, pædagoger og ledere – kan bringe deres professi-

onelle dømmekraft i spil i forholdet mellem politiske mål og rammer, faglig og pædagogisk viden og lokal praksis.

Faglig dømmekraft handler ikke blot om ansvar og indflydelse, men om at arbejdet med komplekse undervisningssituationer kræver den professionelles og det faglige fællesskabs løbende vurderinger, refleksioner og tilpasninger. Det er således ikke muligt på forhånd at planlægge den gode undervisning til punkt og prikke. Den gode undervisning medskabes af dygtige professionelle, som midt i hverdagens kompleksitet kan tage bestik af eleverne og stoffet, gribe øjeblikket og udnytte det konstruktivt med henblik på at skabe de mest optimale rammer for elevernes læring og udvikling. De fagprofessionelle er eksperter i undervisning og pædagogik, og deres faglighed udgør derfor en integreret enhed af faglig, pædagogisk og didaktisk viden og praktisk kunnen. Det er vigtigt, fordi der er uomgængelige forventninger og krav til elevernes faglige, personlige og sociale udvikling. Her

har den fagprofessionelle i samarbejde med kollegaer og som del af et fagligt fællesskab afgørende betydning for den enkelte elevs udvikling og udbytte af undervisningen. Hvis skolen skal lykkes med sin opgave, forudsætter det derfor, at de fagprofessionelle har indflydelse på, hvordan dømmekraften udmøntes og fortsat udvikles. Dømmekraften behøver frihed for at kunne virke.

Udøvelse og udvikling af professionel dømmekraft er ikke den enkeltes opgave, valg eller ansvar alene, men i høj grad et fælles anliggende. Professionel dømmekraft udvikles i den enkeltes pædagogiske praksis og i forpligtende faglige fællesskaber i tæt samarbejde med ledelsen på den enkelte skole og eventuelt i kommunen. Derfor bør der være en gensidig forpligtelse blandt skolens parter til at udvikle, udfordre og udmønte professionel dømmekraft i faglige fællesskaber, der rækker ud over de lokale kontekster. Den professionelle dømmekraft er både et individuelt og et kollektivt anliggende.

Det betyder, at forpligtelse på deltagelse i faglige fællesskaber og bidrag til udviklingen af den samlede profession er uomgængelig. En styrket professionel dømmekraft er ikke et individuelt anliggende, men kan med fordel gøres til et tema, der indgår i læreruddannelsen og efter- og videreuddannelsen af skolens ansatte. Det er tilsvarende afgørende, at skolens ledelse skaber rum til refleksion i og over den daglige undervisning, og at de faglige miljøer på professionshøjskolerne og universiteterne, i de faglige foreninger samt i Undervisningsministeriet inddrages i et arbejde med at styrke den professionelle dømmekraft. Det bør også overvejes, hvordan man på kommunalt og nationalt plan bedst muligt skaber betingelser for, at refleksion over undervisning og evaluering af denne spiller sammen med respekt for den professionelle dømmekraft.

Efter- og videreuddannelse bør også have fokus på udvikling af viden og kunnen i faglige fællesskaber – på den enkelte skole eller i faglige netværk og faglige foreninger, som rækker ud over skolen. Kommunalt skal der skabes betingelser for, at der er et reelt handlerum for udøvelsen af den professionelle dømmekraft i forbindelse med valg af tilgange og metoder. Endelig skal der skabes rammer for samarbejde og sparring blandt de fagprofessionelle.

Konsekvenser for Undervisningsministeriets vejledning

- Ministeriets vejledninger og øvrige tiltag til at udmønte den nationale politiske styring af skolen bør udformes på måder, som udviser tillid og udvikler de fagprofessionelles dømmekraft. Heri ligger, at vejledningerne skal inspirere til dialog om pædagogiske og didaktiske valg i forbindelse med den fælles forpligtelse på at udvikle kvalitet i undervisningen og skolens øvrige praksis. Kommunen, herunder de lokale skoleledelser, skal være med til at skabe rammer for udøvelsen af den professionelle dømmekraft.
- Alle skolens parter har en gensidig forpligtelse til at deltage i, og bidrage til, en kontinuerlig undersøgelse og udvikling af den pædagogiske praksis. Dette bør ske på grundlag af forskellige former for faglig, didaktisk og pædagogisk viden og ved, at de fagprofessionelle forpligtes på og får mulighed for at udvikle egen praksis samt at deltage i skolens faglige fællesskaber. Ministeriets vejledningsmateriale bør facilitere og frisætte lærernes didaktiske fantasi og faglighed, således at dømmekraften kan omsættes til god undervisning.

Bilag

Bilag 1: Rådgivningsgruppens kommissorium

Bilag 2: Temaer, møderækker og oplægsholdere

Bilag 3: Link til Rådgivningsgruppens anbefalinger til læseplaner og undervisningsvejledninger for fagene

Bilag 1: Rådgivningsgruppens kommissorium

Kommissorium for Rådgivningsgruppen for Fælles Mål

Folkeskoleforligskredsen har besluttet at løsne bindingerne på Fælles Mål for at give undervisere og skoler større frihed til at arbejde med undervisningen på den måde, der passer bedst til dem.

Baggrund

Erfaringer fra praktikere og centrale aktører omkring folkeskolen peger på, at det ikke er lykket sig at forenkle Fælles Mål, som ellers var en del af folkeskolereformen. Med den nye aftale om at løsne bindingerne på Fælles Mål er det intentionen at give øget frihed lokalt til at planlægge, hvordan man når i mål med, hvad eleverne skal kunne – uden at give slip på de faglige ambitioner.

Aftalen i forligskredsen om justering af Fælles Mål afstedkommer en række elementer i form af fremsættelse og vedtagelse af lovforslag om ændring af Folkeskoleloven, udstedelse af en ændret bekendtgørelse om Fælles Mål samt ændringer i Undervisningsministeriets vejledninger og kommunikation om Fælles Mål.

Det er afgørende, at justeringen af Fælles Mål betyder, at Fælles Mål samt vejlednings- og inspirationsmateriale i tilknytning hertil fremover kan anvendes som et relevant og brugbart pædagogisk og didaktisk redskab i undervisningen.

Målet med vejledningsindsatsen skal være at understøtte undervisernes arbejde med at indfri folkeskolens formål ud fra lovens bestemmelser om undervisningens tilrettelæggelse. Det betyder, at den fremtidige vejledning skal understøtte og eksemplificere forskellige måder, hvorpå kompetencemål og færdigheds- og vidensområder kan bruges i undervisernes arbejde med at tilrettelægge deres undervisning.

Der nedsættes derfor en rådgivningsgruppe med undervisere, ledere, videnspersoner samt repræsentanter fra DLF, KL, BKF og Skolelederforeningen, som skal rådgive UVM om implementeringen af aftalen. Det er afgørende, at der i forbindelse med implementeringen er et markant fokus på

de muligheder for større lokal frihed, som underviserne får til gennemførelse af den gode undervisning.

Rådgivningsgruppen skal også give input til faglige arbejdsgrupper. De faglige arbejdsgrupper for folkeskolens fag og emner nedsættes sideløbende med rådgivningsgruppen.

Rådgivningsgruppens opgaver

Rådgivningsgruppen skal frem mod foråret 2018 komme med oplæg om:

- Input til Undervisningsministeriets fremtidige vejlednings- og inspirationsmateriale om undervisning i folkeskolen, herunder:
 - Hvilke områder (emner, tematikker) det bør forholde sig til inden for de enkelte fag, på tværs af fag og i fagenes forhold til formålsparagraffen.
 - Overordnede drøftelser af vidensforståelse, erkendelsesbegreber og forskellige læringssyn
 - I hvilket omfang, der bør udarbejdes materialer om mere generelle spørgsmål ift. formålsparagraffen, herunder elevernes alsidige udvikling, demokratisk dannelse m.v.
 - Hvorvidt ministeriets nuværende vejledning om arbejdet med læringsmål i undervisningen bør erstattes med øvrige materialer og i givet fald hvilke.
- Med afsæt i ovenstående punkter udarbejde overordnede retningslinjer/principper for følgende konkrete vejledningsmaterialer:
 - De faglige arbejdsgruppers revidering af læseplaner.
 - De faglige arbejdsgruppers revidering af undervisningsvejledninger.
 - Ministeriets skabeloner for undervisningsforløb og undervisningstilrettelæggelse på EMU.dk.
- Rådgivning af UVM ift. evt. øvrige understøttende tiltag i sektoren.
- Sikring af bred inddragelse af sektoren, herunder inddragelse og høring af foreløbige principper og anbefalinger, således at sektoren indbydes til at indgå i en åben og gennemskelig proces.

På første møde i Rådgivningsgruppen vil gruppens opgave

blive rammesat, herunder særligt at den justerede aftale om Fælles Mål har fokus på anvendeliggørelse af de nuværende mål. Der skal ikke udarbejdes nye mål.

Aktiviteter

Der er afgørende, at der i rådgivningsgruppens arbejde sker en bred inddragelse og høring af foreløbige principper og anbefalinger mv., således at sektoren i meget væsentligt omfang indbydes til at indgå aktivt i en åben og gennemskuelig proces. Der kan bl.a. tænkes i følgende aktiviteter:

- 2-3 høringer med overskriften: Hvordan kan Fælles Mål bruges som et fagprofessionelt værktøj til udvikling af god undervisning i fagene (målgruppe: lærere, undervisere på professionshøjskoler)? Her kan også være fokus på fagenes bidrag til dannelse samt hvilken form for understøttelse og inspiration, der vil være brugbart set fra et praktikerperspektiv.
- Fokusgruppeinterviews med undervisergrupper på højt præsterende skoler (mål på socioøkonomisk reference) – hvordan arbejder de med tilrettelæggelse og opfølgning på undervisning, hvordan bruger de/ønsker de at bruge Fælles Mål, hvad kunne de tænke sig fra UVM's side?
- Samarbejde med DLF, Skolelederforeningen og øvrige parter i Kvalitetsforum om at understøtte lokal dialog om udvikling af god undervisning og implementering af den justerede model for Fælles Mål, fx via drøftelser i de faglige foreninger og kredsene, herunder med inddragelse af dialogredskaber mv.

Det kan overvejes at inddrage MindLab eller EVA i design af en god inddragelsesproces, dialogredskaber og rammerne for en samlet opsamling af de ønsker og input, der kommer på arrangementer og andre lokale dialogprocesser.

Økonomi, forankring og afrapportering for rådgivningsgruppens arbejde

Rådgivningsgruppen betjenes af et sekretariat med medarbejdere fra Undervisningsministeriet. Der er en referencegruppe, der *udgøres af sekretariatet for Kvalitetsforum*, som skal sikre bred forankring af drøftelserne og anbefalingerne i Rådgivningsgruppen blandt folkeskolens parter og professionshøjskolerne. Udgifter forbundet med rådgivningsgruppens arbejde afholdes inden for UVM's FoU-budget for 2017 og 2018.

Tidsplan²

Rådgivningsgruppen

- Ultimo oktober: 1. møde i rådgivningsgruppen. Indledende drøftelse af rammer for opgaven.
- Medio og ultimo november: 2. og 3. møde i rådgivningsgruppen. Overordnet drøftelse fremtidens vejledning ud fra det justerede målhierarki. Drøftelse af input til de faglige arbejdsgrupper.
- November: Fælles kick off for Rådgivningsgruppen og de faglige arbejdsgrupper. Rådgivningsgruppen indleder med oplæg.
- December: 5. møde. Drøftelse af input til 'ny EMU' – herunder hensigtsmæssige formater.
- Januar: Offentlig høring: "Hvordan kan FM bruges som et fagprofessionelt redskab".
- Januar: Fokusgruppeinterview med undervisere om brug af FM
- Januar: 6. møde: Drøftelse af input fra høring og fokusgruppe. Drøftelse af rådgivningsgruppens oversættelse til praksis – input til ministeriet og arbejdsgrupper.
- Februar: Offentlig høring: "Fagenes bidrag til dannelse, hvilken understøttelse har praktikerne brug for?"
- Februar: 7. møde i rådgivningsgruppen. Afholdes sammen med arbejdsgrupperne. Drøftelse af arbejdsgruppernes skitse på læseplaner.
- Herefter månedlige møder i Rådgivningsgruppen omkring status på arbejdet i de faglige arbejdsgrupper.

Faglige arbejdsgrupper

- November: De faglige arbejdsgrupper nedsættes.
- Ultimo november: 1. møde. Fælles kick off – heldagsarrangement - for de faglige arbejdsgrupper, hvor Rådgivningsgruppen deltager. Rådgivningsgruppen indleder med oplæg.
- Dec/Jan: Møder i de faglige arbejdsgrupper
- Februar: Fælles møde med rådgivningsgruppen. Drøftelse af arbejdsgruppernes skitse på læseplaner og undervisningsvejledning.
- Marts og April: 5. og 6. møde i de faglige arbejdsgrupper. Arbejdsgrupperne afslutter arbejdet i april. Læseplanerne skal ligge klar til offentliggørelse 1. april. Undervisningsvejledningerne skal ligge klar medio maj.

² Det bemærkes, at Rådgivningsgruppen valgte at forlænge arbejdet frem til juni med henblik på at sikre god tid til en bred inddragelse af eksterne oplægsholdere og interessenter

Bilag 2: Temaer, møderækker og oplægsholdere

Oversigt over temaer og oplægsholdere på møder afholdt i rådgivningsgruppen

Tematiske møder i rådgivningsgruppen	Tema	Eksterne oplægsholdere
5. december 2017	Ministeriets vejledningsmaterialer	Alexander von Oettingen Andreas Rasch
8. januar 2018	Folkeskolens formålsparagraf	Ove Korsgaard
18. januar 2018	Viden, læring og kompetencer	Søren Harnow Klausen Jens Aage Poulsen
7. februar 2018	Mål og undervisningstilrettelæggelse	Rune Hansen Hans Dorf
1. marts 2018	Den gode undervisning og en samarbejdende sektor – dialog og samarbejde om kvalitet i undervisningen	Peter Dahler-Larsen
15. marts 2018	Vejledning i fagene	Jeppe Bundsgaard
Marts/april 2018	13 dialogmøder rundtom i landet om Fælles Mål for lærere, skoleledere og kommunale forvaltninger	I alt deltog 600
Seminar om lempelsen af bindingerne i Fælles Mål – 9. og 10. april 2018	Drøftelse af rådgivningsgruppens foreløbige pejlemærker og deres betydning for tilrettelæggelse af undervisningen i forhold til Fælles Mål	Der deltog i alt 108 fra universiteterne, professionshøjskolerne, de faglige foreninger og fra sektoren generelt
6. juni 2018	Kickoff-seminar med skrivegrupper	Der deltog fagdidaktikere fra professionshøjskolerne og lærere inden for folkeskolens fag

Bilag 3:

Link til Rådgivningsgruppens anbefalinger til læseplaner og undervisningsvejledninger for fagene

uvm.dk/fm_raadgivningsgruppen

